

Toplumsal Değişme ve Küreselleşme Bağlamında Eğitim ve Eğitim Programları: Kavramsal Bir Çözümleme

Soner Mehmet ÖZDEMİR¹

ÖZET

Tarih boyunca sosyal, ekonomik, kültürel, teknolojik ve siyasal alanlarda meydana gelen değişme veya gelişmeler hemen her toplumun büyük ya da küçük, hızlı veya yavaş biçimde değişmesine neden olmaktadır. Bu değişimden eğitim sistemleri, programları ve süreçleri de etkilenmektedir. Bu çalışmada eğitim ve eğitim programlarının toplumsal değişme ve küreselleşme kavramları çerçevesinde kavramsal bir analizi yapılmış, toplumsal değişmelerin toplumların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal yaşamları üzerindeki etkileri yanında; eğitim politikalarına, eğitim süreçlerine ve eğitim programlarına etkisi ilgili alan yazından elden edilen kuramsal verilerden hareketle irdelenmiştir. Küreselleşmeyle birlikte toplumsal alanda meydana gelen değişmeler eğitimi ve eğitim programlarını değiştirmeye zorlarken, eğitim programları aracılığıyla toplumun ulusal ve uluslararası değerler, nitelikler ve yeterlikler yönünde değişmesi ve gelişmesi amaçlanır. Özellikle programların hedef kitlesi olan bireylerin ve toplumun gereksinimlerinin, ilgilerinin, beklentilerinin ve sorunlarının ihtiyaç analizi çerçevesinde incelenmesi ve programlara yansıtılması gerekir. Eğitim programlarının tasarlanması ve geliştirilmesi sürecinde, bireylerin günümüz bilgi toplumunun ve küreselleşmenin gerektirdiği temel bilgi, beceri ve yeterliklere sahip olmasını sağlayacak niteliklerin yanı sıra, toplumun sosyal ve kültürel değerlerini benimseme ve geliştirme, insan haklarına ve farklılıklara saygı duyma, hoşgörü, empati, işbirliği, yardımlaşma vb. gibi anlayış ve değerler dikkate alınmalıdır.

ANAHTAR KELİMELER: Toplumsal değişme, küreselleşme, eğitim, eğitim programları.

Education and Curricula within the Context of Social Change and Globalization: A Conceptual Analysis

ABSTRACT

Throughout history, virtually every society has been undergoing change fast or slowly because of the changes or developments occurring in social, economic, cultural, technological and political areas. Education systems, programs and processes have been also affected by these changes. In this study, a conceptual analysis of education and curriculum was made within the framework of social change, and according to the theoretical data obtained from related literature the likely effects of social change on

¹ Yrd.Doç.Dr. Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Kırıkkale, sonerozdem@yahoo.com

education and curriculum was examined in addition to on social, economic, cultural and political lives of the societies. While the changes occurring in the social field forcing education and curricula to change with the globalization and society is aimed to change and develop in the direction of national and international values, qualifications and competencies through curricula. Especially people, who are with target group of the curricula, and needs, interests, expectations and problems of the community should be analyzed within the framework of needs analysis and should be reflected in the curricula. In the process of designing and developing a curriculum, understanding and values such as adoption and development of social and cultural values of society, respect for human rights and diversity and tolerance, empathy, cooperation, solidarity etc. should be taken into account as well as the qualifications to provide individuals to have the basic knowledge, skills and competencies required by today's information society and globalization.

KEYWORDS: Social change, globalization, education, curricula.

GİRİŞ

Klişeleşmiş bir söz haline gelen Heraklitos'un "değişmeyen tek şey değişimdir" sözünde vurgulandığı üzere, değişim yaşamımızın vazgeçilmez unsurlarından biridir. Dünya toplumları binlerce yıldır küçük ya da büyük boyutlarda değişimler yaşarken, geçmişte binlerce yılda yaşadığı değişimden belki kat kat fazlasını son 100-150 yılda yaşamaktadır. İnsanoğlunun özellikle son yüzyılda bilim ve teknolojiye gerçekleştirmiş olduğu muazzam yenilik ve ilerlemeler, toplumların sadece bu alanlarda değil, yaşam biçimlerinde, sosyal ve kültürel yapılarında, ekonomik sistem ve faaliyetlerinde, eğitim yapılarında ve daha pek çok alanda olumlu ya da olumsuz değişim ve dönüşümler yaşamasına neden olmuştur. Bütün bunlar toplumsal değişme kavramını gündeme getirmiştir.

Toplumsal değişme kavramı son yüzyılda üzerinde durulan önemli konulardan biridir. Özellikle, sanayileşme ve buna bağlı olarak da kentleşmenin artmasıyla birey ve toplum hayatında meydana gelen değişme ve problemler, bu konunun araştırmacılar tarafından derinliğine ve ciddi biçimde çalışılan bir konu haline gelmesini sağlamıştır. Toplumsal değişmeyi Ginsberg (1956), toplumsal yapıdaki değişme, yani toplumun büyüklüğünde, parçaları arasındaki kompozisyon ya da dengede veya örgütlenme şeklinde meydana gelen değişmeler olarak, Berelson ve Steiner (1964) ailenin örgütlenişindeki, hayat kazanma yollarındaki, dinsel davranışlarındaki, insanlar tarafından benimsenen değerlerdeki ve kullanılan teknolojiadaki değişmeleri olarak (Akt. Kongar, 1981), Rocher (1968) ise toplumsal hayatın işleyişini ya da yapısını geçici, iğreti ve yüzeysel olmayacak biçimde etkileyen ve tarihin akışını değiştiren, dönemindeki gözlenebilir her dönüşümü içine alan bir süreç olarak (Doğan, 2007) tanımlamıştır.

Ülkemizde sosyal psikolojinin kurucularından Mümtaz Turhan toplumsal değişmeyi kültür değişmesi bağlamında ele almış ve oldukça kapsamlı bir tanımla çerçevesini çizmiştir. Turhan, Malinowski'den aktararak kültür değişmesini şu şekilde ifade etmiştir (Turhan, 1997):

“Kültür değişmesi, bir cemiyetin mevcut düzenini yani sosyal, maddi ve manevi medeniyetini bir tipten başka bir tipe dönüştüren bir süreçtir. Böylece kültür değişmesi, bir toplumun siyasi yapısında, idari kurumlarında ve toprağa yerleşme ve iskân tarzında, inanç ve kanaatlerinde, bilgi sisteminde, eğitim biçimlerinde, kanunlarında, maddi araçlarında, bunların kullanılmasında, toplumsal ekonominin dayandığı tüketim maddelerinin kullanımında az çok gerçekleşen değişim ve dönüşümleri içerir. En geniş manasıyla kültür değişmesi, insan medeniyetinin/kültürünün sürekli bir faktörüdür ve her yerde ve her zaman meydana gelmektedir”.

Turhan'ın kültür değişmesi olarak adlandırdığı kavram, sosyologlar arasında farklı şekillerde ele alınmaktadır ve toplumsal değişme ile kültür değişmesinin farklı şeyler olduğunu ya da benzer kavramlar olduğunu ileri sürenler mevcuttur. Toplumsal değişme, toplumsal yapıda ve toplumsal ilişkilerde meydana gelen değişimlerdir. Kültür değişmesi ise, toplumun kültürel yapısındaki değişimleri yansıtır. Örneğin, gelişmiş ülkelerdeki doğurganlık oranlarının azalması, insanlara sağlanan eğitim imkânlarının yükseltilmesi toplumsal değişme olarak açıklanmaktadır. Yeni keşifler ve makinenin tarımda kullanılması ise kültür değişmesine olarak gösterilmektedir. Ancak bu iki ayırım da tartışmasız değildir. Çünkü toplumsal şartlarla kültürel normlar adeta iç içe bulunur. Bunların ikisi birlikte toplumsal değişmeyi etkileyebilir. Bu nedenle bu iki kavram bazen birbirinin yerine kullanıldığı gibi, bazen de ikisi beraber (soyo-kültürel değişme) kullanılabilir. Çünkü toplumsal ve kültürel değişmeler iç içedir, biri diğerini etkileyebilir (Çalık, 2006). Bu açıklamalar ışığında, bu çalışmada daha çok toplumsal değişme kavramının kullanılmasının yerinde olacağı düşünülmüştür.

Kuşkusuz toplumsal değişmeyi etkileyen çeşitli faktörler vardır. Bu faktörler şu başlıklar altında özetlenebilir (Tezcan, 1997; Doğan, 2007; Gökçe, 2009): “Bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, kentleşme, demografik değişmeler, aile yaşamındaki değişmeler, ekonomik yapı, doğal çevre, siyasal yapı, eğitim, demokratik gelişmeler, değerler, ideolojiler ve insanlar arası mücadele ve çekişmeler”dir. Bunlara medya, iletişim ve sanat alanlarında meydana gelen değişme ve gelişmeleri de eklemek gerekir. Bu faktörlerin her biri toplumsal değişme üzerinde, içinde bulunulan zamana, toplumsal koşullara ve etkiye maruz kalacak toplumsal öğelerin mahiyetine göre daha güçlü veya daha zayıf biçimde etkili olmaktadır.

Sanayi devrimine kadar, insanlık tarım toplumu olarak varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde insanoğlunun kullandığı araçlardan, yaşam tarzına kadar pek çok öge yüzyıllar boyunca küçük değişimler göstererek sonraki nesle aktarılmıştır. Tarım çağını sona erdiren sanayi devrimi ise toplumların ekonomik, teknolojik ve bilimsel alanlarda olduğu kadar, sosyal ve siyasal alanlarda da çeşitli değişim ve dönüşümler yaşamasına neden olmuştur. Buhar makinesinin icadıyla birlikte, başta İngiltere olmak üzere Batı Avrupa ve ABD hızlı bir sanayileşme sürecine girmiş, özellikle fen bilimlerinde deneysel çalışmaların ve bilimsel araştırmaların hızlı bir ivme kazanmasıyla adeta patent patlaması yaşanmıştır. Kuşkusuz sanayi

devrimi beraberinde sanayi toplumunu doğurmuştur. Hızlı sanayileşme ile kırsal kesimlerde yaşayan milyonlarca insan fabrikaların bulunduğu sanayi bölgelerine göç ederek hızlı bir kentleşmeye yol açmış, bu durum toplumlara ekonomik ve sosyal yönden çeşitli getiriler sağlarken, aynı zamanda toplumların sosyal ve kültürel yaşamlarından da pek çok şeyi götürmüş ya da deforme etmiştir.

Özdemir (2007) bu dönemin değerlendirmesini şu şekilde yapmaktadır:

“Yeni bir yüzyıla yeni bir bin yıla giren insanlığın, geride bıraktığı son 200 yıl büyük çapta değişimlerin ve dönüşümlerin yaşandığı yıllar olmuştur. 18. yüzyılın sonlarından 19. yüzyılın başlarına kadar batı dünyasında teknolojik gelişmeye bağlı olarak toplumsal düzende görülen dalgalanmalar, batı dışı toplumları da etkisi altına almıştır. Sanayi devrimi olarak adlandırılan bu dönemde buhar gücü ve makineleşme, tekstil, demiryolları ve buna benzer alanlarda oluşturulan yeni endüstriler, yüz yıla yakın bir süre içinde tarım toplumlarını kentsel sanayi toplumlarına dönüştürmüş, o güne kadar oluşmuş ve kırsal yaşamı belirleyen tüm toplumsal normlar, alışkanlıklar ve gelenekler; fabrikaların ve kentin ritmi karşısında eriyip gitmiştir”.

20. yy. sanayileşmenin daha da hızlandığı ve Avrupa ve ABD dışına çıkıp, Uzak Doğu ülkeleri başta olmak üzere diğer ülkeleri de içine aldığı bir dönem olmuştur. Özellikle Japonya ve Güney Kore'nin başını çektiği Uzak Doğu ülkeleri 1950'lerden sonra Avrupa'nın başlattığı sanayi çağını bir anlamda sona erdirmişlerdir. 1950'lerden sonra başlayan dönemde bilim ve teknolojiye meydana gelen değişimler başta ekonomik düzen ve işlerde, sonra da toplumsal sahalarda oldukça önemli ve dramatik değişimler yaratmıştır. İnsanoğlu, bir insanın ömrüne sığacak kadar bu kısacık sürede, geçmiş binlerce yılda yapmış olduğu bilimsel ve teknolojik gelişmelerin kat kat fazlasını gerçekleştirmiştir. Dewey (2008), sanayi devrimi için “tarih boyunca bu kadar seri, bu kadar kapsamlı ve bu kadar tam bir devrim daha bulunabileceğine insan zor inanır. Değişimdeki şaşılacak anilik ve genellik hayatın alışkanlıklarını değiştirdi. Hatta doğanın pek kuytu noktalarında durduğu için en tutucu olan ahlaki ve dini fikir ve ilgilerimiz bile derin biçimde bu durumdan etkilendi” demiştir. Oysa, Dewey'in bu sözünden yaklaşık yarım asır sonra başlamak üzere bilimsel, teknolojik, ekonomik ve sosyal alanda sanayi devriminin ve çağının yarattığı etkiden kat kat fazlasını bilgi çağı ve onun getirdiği değişimler yapmıştır. Yıldırım (2002)'in ifade ettiği gibi, insanın çevresi üzerindeki etkinlik düzeyi hiçbir çağda bu denli olmamış, bilim ve uzantısı olan teknoloji, insan aklının sınırlarını zorlayan bir elektronik iletişim ağını insanlığın hizmetine sunmuş ve bilim ve teknoloji hiçbir zaman birbirini bu denli pekiştiren ve geliştiren sistemler halinde işlev görmemiştir. Özellikle bilgisayarların ve bilgi teknolojilerinin icadı ve hemen her alanda kaçınılmaz biçimde kullanılmaya başlaması bu dönemi bilgi çağı haline getirmiştir.

Bilgi çağında, bilgisayar ve ona dayalı olarak bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle, mikrobiyolojiden genetik bilimine ve uzay çalışmalarına kadar

geniş alanda büyük gelişmeler kaydedilmiştir. Bundan dolayı, nasıl ki sanayi toplumuna geçişin motoru olma işlevini buharlı makineler üstlenmiş ise, bilgi toplumuna geçişi de bilişim teknolojisinin temelindeki bilgisayarlar gerçekleştirmiştir (Özden, 2000). Bu dönem, imalat sanayisine dayalı bir ekonomiden hizmet ve bilgi teknolojisine dayalı bir ekonomik yapıya doğru bir değişimin yaşandığı bir dönem olmuştur (Slaus ve diğerleri, 2004, Akt. Balay, 2004). Şüphesiz, yeryüzünde fikirlerin, insanların, malların, sermayenin ve enformasyonun adeta sürekli hareket halinde olduğu bir dönemden geçiyoruz (Bilgin, 2007). Drucker (1993) bu dönemin temel üretim araçlarının emek, sermaye veya doğal kaynaklar olmadığını, temel kaynağın bilgi olduğunu ileri sürmüştür. Alvin Toffler (2008) ise bu dönemi üçüncü dalga olarak adlandırmıştır. Toffler'e göre, 1950'lerden sonra bilgisayar ve elektronik alanında başlayan yenilikler ve bilgiye dayalı ekonomi ve toplum yapısı yeni bir çağın başlangıcını oluşturmuştur. Bu dönemin toplumu, bilgi toplumu olarak nitelendirilmektedir.

Sanayi toplumu ile karşılaştırıldığında, bilgi toplumu beden işçiliğine değil, bilgi ya da zihin işçiliğine dayanan, imalat sanayinin yerini bilgi endüstrilerinin aldığı, maddi üretim gücünün yerini bilgi üretim gücünün aldığı özelliklere sahiptir. Bilgi toplumu, bilginin gerçek sermaye ve zenginlik yaratan başlıca kaynak haline geldiği bir toplumdur. Bilgisayarın yanı sıra, iletişim ve elektronik araçlar, büro ve işyeri araçları, ölçü ve kontrol araçları, basın ve basılmış yayınlar, elektronik haberleşme, reklam, eğitim, iletişim geliştirme araştırma ve hizmetleri, kütüphanecilik ve araştırma geliştirme kuruluşları sayılmaktadır (Özden, 2000). Elbette, bütün bunlara 1990'lı yıllardan itibaren kullanılmaya başlanan ve 2000'li yıllardan sonra çoğunlukla gençler olmak üzere, yediden yetmişe kadar geniş halk kesimlerinin vazgeçilmez ögesi olan İnterneti de eklemek gerekir. İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte, ekonomide ya da ticarete, medya ve iletişim sektöründe, eğitimde ve diğer pek çok toplumsal alanda çok büyük değişim ve dönüşümler yaşanmaya başlanmıştır. Bu değişimler haliyle toplumların bazı temel değer yargılarının ve alışkanlıklarının da değişmesine neden olmaktadır.

Buna göre, en ilkelinden en gelişmişine kadar bütün toplumların sürekli değişim içinde olduğu görülmektedir. Her toplumda sürekli olarak bir dinamizm, bir değişme görülür. Bu bir anlamda evrensel ve kaçınılmaz bir durumdur. Değişme sürecinde olan bir toplumun, toplumsal değişimin doğal bir sonucu olarak sosyal, ekonomik ve politik yapısı, kültürü, sosyal örgütleri ve kurumları, toplumsal davranış örnekleri, toplumsal sistemler ve kurallar sürekli biçimde değişme sürecindedir. Ancak bu değişme her alanda ve her zaman açık ve kesin olmadığı gibi, hız bakımından da her dönemde aynı değildir. Bununla birlikte değişme hiçbir yönü ifade etmeyen bir kavramdır. Yani, toplumsal değişme ilerleme kadar gerileme biçiminde de kendini gösterebilir (Öztürk, 1974; Tezcan, 1997). Toplumsal gruplar arasında değişme bakımından farklar olabileceği gibi, aynı kültürün çeşitli devirleri ve kısımları arasında da farklar vardır.

Antropologlara göre, ne kadar ilkel olursa olsun hiçbir toplum veya kültür dönüşüme ait bu değişme sürecinden ayrı tutulamaz (Turhan, 1997).

Bu bağlamda, bu çalışmada eğitim ve eğitim programlarının toplumsal değişme kavramı çerçevesinde kavramsal bir analizi yapılmış, toplumsal değişmelerin toplumların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yaşamları üzerindeki etkileri yanında; eğitim politikalarına, eğitim süreçlerine ve eğitim programlarına etkisi alan yazından elden edilen kuramsal verilerden hareketle irdelenmiştir.

Toplumsal Değişme, Küreselleşme ve Eğitim

Eğitim toplumsal yapının en temel kurumlarından biridir. Sosyal yapının bir parçası olan eğitimi sosyal yapıdaki diğer parçalarda meydana gelen değişmelerden soyutlamak olası değildir. Eğitimde başlatılan bir değişme sosyal yapının diğer parçalarını değişme yönünde etkilediği gibi, kendisi de sürekli olarak diğer parçalarda gerçekleşen değişmelerin etkisine açıktır (Eserpek, 1978). Esasında toplumsal değişme ile eğitim arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Eğitimle toplumsal değişmeler arasında tek yönlü bir ilişkiden çok, karşılıklı bir ilişki vardır. Yani, eğitim toplumsal değişmenin hem öznesi (etkileyicisi) hem de nesnesi (etkilenen) durumundadır. Burada karşılıklı bir neden-sonuç ilişkisinden söz edilmekle birlikte bunun derecesini belirlemek oldukça güçtür (Şişman, 2006). Toplumsal değişmeler eğitimi belirli bir yönde değiştirmeye zorladığı gibi, eğitim yoluyla toplumun istenen ya da planlanan yönde değiştirilmesi de söz konusudur. Bir başka ifadeyle, eğitimde başlatılan bir değişme, toplumsal yapının diğer parçalarını değişme yönünden etkilediği gibi, kendisi de sürekli olarak diğer parçalarda meydana gelen değişmelerin etkisinde kalmaktadır. Bununla birlikte, birçok araştırmacı, karşılıklı ilişkiyi kabullenmekle birlikte, başlangıç noktası olarak toplumun değişmesini alma ve toplumsal değişmenin eğitim sistemini ne yönde değiştirdiğini gösterme eğilimindedir (Tezcan, 1997). Buna göre, toplumsal yapı ve yaşantılarda meydana gelen değişmelerin eğitim üzerinde daha etkili olduğu ve eğitim yaklaşımlarının, amaç, içerik ve süreçlerinin bu değişmelere paralel olarak yapılandırılmasının söz konusu olduğu söylenebilir.

Eğer düşünce tarihine bakılacak olursa, bütün önemli fikri, siyasi, ahlaki, kültürel ve ekonomik değişmelerin eğitimi de etkilediği ve onun önemli ölçüde farklılaşmasına neden olduğu görülmektedir. Mesela eski Grek düşüncesindeki düşünce zemini ile eğitimin tanımladığı insan anlayışı arasındaki benzerlik Roma, özellikle de Hıristiyanlık döneminde değişmiştir. Antik dönemde eğitimin merkezinde insan bulunurken, Ortaçağda bunun yerini Tanrı almıştır. Hürlerin yedi sanatı, aristokratik bir vatandaş yaratmak için etkili bir yöntem olarak kullanılırken, Ortaçağda “skolâstik sistemin” önemli bir parçası haline gelmiştir. Diğer dönemler için de bu durumun geçerli olduğu ve eğitimin toplumun genel gidişine uyduğu gözlenmektedir. Eğitim zaman zaman yaratıcı ve yönlendirici etkisini kullanmakla birlikte, genel olarak toplumun değişme kanununa uymaktadır (Akyüz, 1992).

İnsanlığın tarıma dayalı olarak yaşamını sürdürdüğü yüzyıllarda eğitim, daha çok kırsal kesimin veya köyün sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı ve ihtiyaçlarına göre düzenlenirken, sanayileşme ve sanayileşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan kentleşmeyle birlikte eğitimin amaçları, içeriği ve yetiştirilmesi planlanan insan tipi ile okulların yapısı ve işleyişi de değişmeye başlamıştır. Kızılluk (2007)'un belirttiği gibi, özellikle 18. yüzyılda buhar makinesinin icadı ve bunun üretimde kullanılmasıyla toplumsal evrimin bir sonraki aşaması olan sanayi toplumu aşamasına geçilmiştir. Ham maddenin işlenerek mamul madde haline getirildiği ve toplumun tüketimine arz edildiği sanayi toplumlarında ekonomik yapı tamamen değişmiştir. Toprak sahibinin yerini sanayici, tarım işçisinin yerini fabrika işçisi almıştır. Bunun yanı sıra kendi alanında uzmanlaşmış usta, teknisyen, mühendis gibi yetişmiş insan gücüne de gereksinim duyulmuştur. Ekonomik yapıdaki bu değişiklikten eğitim de etkilenmiştir.

Bu dönemin eğitim sistemi ve eğitim kurumları, sanayi çağının temel karakteristik özelliklerine uygun biçimde yapılandırılmıştı. Sanayi toplumunun paradigması 'pozitivizm'dir. Bu akım 18 yy. sonlarında tam anlamıyla ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla sanayi döneminde pozitivist bir eğitim söz konusu olmaktadır. Pozitivizme göre duyumsal tecrübe, tüm bilginin tek kaynağı olarak kabul edilmiş, tecrübe yolu ile kanıtlanmayan bilgiler bilim dışı olarak kabul edilmiştir (Serter, 1997, Akt. Çötök, 2006). Sanayi toplumunda eğitim ve öğretimde amaç, somut bilgiyi temele alan, fayda sağlayacak bilgiyi kullanmak ve yayılımını sağlamaktır. Sanayi toplumunda kitle eğitimi söz konusudur ve kitle eğitiminde amaç okuma-yazma öğretmek, yanlışsız hesap yapmayı kavratmak ve iyi bir tarih bilgisi öğretmektir. Yine "bu toplum tipinde sanayi toplumunun ihtiyacı olan hukuk, tıp, ilahiyat, mühendislik, siyasi bilgiler ve iktisat gibi yeni alanlar açılarak eğitim verilmeye başlanmıştır. Eğitimde merkezîyetçilik söz konusu olduğu gibi bireysel farklılıkların olmadığı tek tip birey yetiştirmek sanayi toplumunun eğitiminin amacıdır. Sanayi toplumunun eğitiminde öncelik toplumsal hedeflere uygun bireyler yetiştirmektir. Bireye yönelik hedefler geri plandadır. Bu amaçların yanında sanayi toplumunda maddi üretim bireysel ve toplumsal refaha ulaşmanın tek aracı olarak değerlendirilir. Dolayısıyla bu toplum tipinde düşünen, sorgulayan bireyler yetiştirmek yerine işi yanlışsız yapan, bilgileri depolayan ve onları yaşamda nerede kullanacağını bilemeyen bireyler yetiştirilmiştir (Çötök, 2006).

Sanayi toplumunda okul ise fabrika tipi okul yapılanmasındadır. Fabrikalarda nasıl işçiler standardize hale getirilmiş işleri belli kurallara ve önceden belirlenmiş ölçütlere göre yapmak durumundalar ise, öğrenciler de okullarda önceden belirlenmiş olan amaçlara ve kurallara uygun davranışları koşulsuz biçimde sergilemek durumundadırlar. Öğrenme-öğretme süreçlerinde öğrencilerin başarısı, süreç sonunda yapılan sınavlarla önceden belirlenmiş davranışları ve yeterlikleri kazanıp kazanmadıkları ya da ne düzeyde kazandıkları ile belirlenmektedir. Elbette bu sistemin yapılandırılmasında, dönemin başat eğitim yaklaşımı olan davranışçılık akımının etkisi büyüktür. Pozitivizmin ve onun sosyal bilimlere yansıyan akımı olan davranışçılığın temel

ilkeleri olan nedenselliğe, nesnellığe, deneye dayalı ve tüm sürecin ayrıntılı biçimde kontrol altına alındığı yaklaşım yoluyla eğitimde çeşitli modeller (Programlı Öğretim, Tam Öğrenme Modeli gibi) geliştirilmiş ve bu modeller aracılığıyla politik sistemlerin ve dolayısıyla eğitim sistemlerinin arzuladıkları standart bilgi, beceri ve davranışlara sahip insan tipini yetiştirmek hedeflenmiştir. Ancak, 20. yüzyılın sonlarına doğru gerek bilim ve teknolojideki gelişmeler, gerekse de toplumsal alanlarda meydana gelen değişimler eğitim sistem ve anlayışlarının da köklü biçimde değişmesini gerekli kılmıştır.

İçinde yaşadığımız çağ bilgi çağı, bu çağın toplumu ise bilgi toplumu olarak nitelendirilmektedir. Yaşadığımız çağın bilgi çağı olmasında özellikle son yarım yüzyılda bilim, teknoloji ve iletişim alanlarında meydana gelen değişme ve gelişmeler, özellikle bilgi teknolojilerinde gerçekleşen yenilikler etkili olmuştur. Ünlü Amerikalı eğitimci Horace Mann'ın "bilgi ulusların zenginliğinin birinci ögesidir" (Akt. Kozlu, 1996) ifadesinde vurgulandığı üzere bilgi, günümüzde ekonomik, kültürel, siyasal ve sosyal alandaki pek çok gelişmenin öncüsüdür. Bu bağlamda bilgi servettir, denebilir ve bilgiye erişim, bilgede derinleşme ve bilginin yaygınlaştırılması çağımızın en önemli konularıdır (Gümüştekin, 2010). Özellikle 1980'lerden sonra, bilgisayarların ve bilgi teknolojisi araçlarının üretimlerinin artması, küçülmesi, ucuzlaması ve dünya çapında yaygın biçimde kullanılabilir hale gelmesi, bu araçların öğrenme-öğretme süreçlerinde de kullanılmasını gerekli kılmıştır. Bilgisayarın yanı sıra son 10-15 yılda İnternet'in tüm sosyo-ekonomik düzeylerdeki ailelerin bile evlerine girmesi, bilginin öğrenilmesinin ve paylaşılmasının sadece okullarla sınırlı kalmadığını, dolayısıyla eğitim kurumlarının ve eğitimcilerin yeni çağın gerektirdiği niteliklere göre kendilerini geliştirmeleri gerekliliğini ortaya koymuştur. Bilgi çağında gerçekleşen değişimler, küreselleşme ve küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan yeni paradigmlar eğitim sistemlerinde, yaklaşımlarında ve süreçlerinde kaçınılmaz değişme ve gelişmelerin yapılmasını zorunlu kılmıştır. Şişman (2006)'ın da belirttiği gibi, birçok alanda söz konusu olan küreselleşme, eğitimi de etki altına almaktadır. Bilişim sistemlerindeki gelişmeler, eğitim ve öğretimi okulla sınırlı olmaktan çıkarmakta, her yerde ve her zaman yaşam boyu eğitim anlayışının kurumsallaşması gündeme gelmektedir. Dünyada bilgi, fiber optik kablolarla ulusal sınırları ortadan kaldırırken eğitimi sadece okulla sınırlı görmek akılcı görülmemektedir. (Şişman, 2006). Bunların yanı sıra, bilgi teknolojileri eğitimin ve öğrenmenin doğasını ve şeklini de değiştirmeye başlamıştır. Lauder, Brown, Dillabough ve Halsey (2006)'ın ifade ettiği üzere, günümüzde öğretmen ve öğrenciler arasındaki yüz yüze gelmenin yerini e-mail, kitapların yerini internet alırken, sınıfın yanı sıra sohbet odaları (chat rooms) ortaya çıktı. Bunun yanında, okullar, yüksek okullar ve üniversiteler insanların öğrendikleri yegâne yerler olmaktan çıkarken, yaşam boyu öğrenme çağında, öğrenme evde veya işyerinde kolayca meydana gelen bir arzu haline geldi. Bu nedenle, eğitim sistemi medya, ticari yazılım şirketleri ve internet karşısında bilgiyi aktarmadaki tekeli kaybetmeye başladı. Bu değişim ve gelişmelerden hareketle, özellikle küreselleşmenin eğitim sistemlerini ve kurumlarını etkilemesiyle, dünya çapında pek çok ülke ve okul, bilgi çağının gereksinimleri ve gerektirdiği insan tipi

doğrultusunda çeşitli arayışlara girmiş, bu arayışlar günümüzde okulların yapı ve işleyişi ile uygulanan eğitim programlarında kapsamlı değişikliklere neden olmuştur.

Eğitimin küreselleşme sürecinden etkilenmesi ile ilgili bir diğer önemli husus, ekonomideki neoliberal politika ve uygulamaların eğitim alanında da görülmesidir. Apple (2002)'ın da belirttiği gibi, bu süreçte, 1980'li yıllara kadar devletin bir hizmeti olarak yürütülen eğitimin, neoliberal politikaların hayata geçirilmesi ile birlikte piyasaya açılmaya başladığı görülmektedir. Neoliberal politikaların eğitime yansması hem neoliberal ideolojinin eğitim aracılığıyla yeniden üretimi hem de dünyada birçok ülkede devletin sorumluluğunda bir kamu hizmeti olan eğitim alanının piyasaya açılarak karlılığının gözetilmesi yönünde olmuştur. Neoliberalere göre, okullar, öğretmenler ve öğrenciler rekabetçi pazarın kurallarına yönlendirildiğinde, eğitim ile ilgili sorunlar ancak çözülebilecektir (Akt. Çeken, 2006). Bu politikaların bir sonucu olarak son çeyrek yüzyılda eğitimde özel okulların sayısı her geçen yıl daha da artmıştır. Bu duruma pek çok etkenin yol açtığı söylenebilir. Uluslar arası rekabetten, devletin özel okul sistemini bir politika olarak benimsemesine, eğitime (özellikle orta ve yüksek öğretime) olan talebin gün geçtikçe artmasından, devlet okullarının imkânlarının yetersiz ve sınıf mevcutlarının çok kalabalık olmasına kadar birçok etken sayılabilir. Elbette, eğitimde özelleştirme ya da özel okul uygulamalarına yönelik lehte veya aleyhte pek çok görüş ileri sürülmektedir.

Yukarıda genel olarak belirtildiği üzere, bilimsel, teknolojik, ekonomik ve toplumsal alanlarda meydana gelen değişme, gelişme veya yenilikler eğitim kurumlarını, eğitim yaklaşımları ile süreç ve uygulamalarını ve eğitimcilerin ve öğrencilerin rollerini değiştirmeye zorlamaktadır. Buna karşılık, eğitim ve eğitim kurumları da toplumsal değişme ve gelişmeyi etkileyici ve yönlendirici rollere sahiptir. Eğitimin ve eğitim kurumlarının değiştirici ve yönlendirici işlevi yüzyıllardır süregelen bir olgudur. Dünyanın hemen her ülkesinde eğitim sistemlerinin başlıca amaçları arasında, geçmişten bugüne uzanan toplumun maddi ve manevi kültürünü benimseyen ve geliştiren, toplumla uyumlu bireyler yetiştirmek yer alır. En ilkelinden en gelişmişine kadar tüm toplumlar varlıklarını devam ettirecek kültürel öğeleri gerek toplumsal yaşam içinde informal yollarla gerekse de eğitim kurumlarında yapılan eğitim faaliyetleri yoluyla formal biçimde bireylerine kazandırmak isterler. Buna göre, eğitimin en genel amacının, o toplumun bireylerini topluma faydalı hale getirme (Küçükahmet, 2009), bireyin toplum değerlerine ve yaşama biçimlerine sağlıklı biçimde uyumuna yardım eden süreç (Varış, 1994) olduğu söylenebilir. Nayar (2004) da, eğitimin hem sosyal değerlerin ve düzenin birikimi, hem de sosyal sermayenin birikimi için en önemli araç olduğunu belirterek, bir toplumun gelişiminin sosyal değerlerin edinim ve birikim kapasitesine bağlı olduğunu ileri sürmektedir.

Bununla birlikte, eğitim hem toplumun kültürel değerlerini hiç bozmadan genç kuşaklara benimsetecek, böylece toplumun bozulmadan sürekliliğini sağlayacak; hem de toplumun geleceğini güven altına almak için eleştirici, yaratıcı, yeni keşif

ve buluşlar yapmaya, toplumsal değişmeyi sağlamaya çalışan kuşaklar yetiştirecektir (Ergün, 1994). Kısaca, Parelius ve Parelius (1987)'un da vurguladığı gibi, eğitimin bir yandan otoriteye saygı duyma, kanunlara, kurallara uyma, vatanseverlik vb. geleneksel değerleri sürdürmeye katkı sağlaması, diğer yandan toplumun politik, ekonomik ve sosyal gelişimini teşvik etmeyi amaçlaması beklenmektedir. Bu bağlamda, eğitimin hem düzeni koruyucu hem de değişmeyi ve ilerlemeyi teşvik edici bir işlev üstlendiği görülmektedir. Clark (1940)'ın da belirttiği gibi, eğitim toplumsal değişmenin etkileyicisidir ve eğitim yoluyla teknolojik gelişme sağlanmakta, böylece bu döngü toplum yapısında değişikliklere neden olmaktadır (Akt. Başol ve Bardakçı, 2008). Bunun yanında, eğitim, insanlara yeni yaşama biçimleri ve sorunları için yeni bilgiler üretmek, yeni yollar göstermek durumundadır. Eğitimin, topluma yaydığı ve yerleştiği her yeni bilgi toplumsal değişmelere yol açar. Ayrıca, eğitim yalnızca eğitilenlerin değil, eğitime katılmayanların da toplumsal değişme için ortaya çıkan ihtiyaçlarını karşılamak için onları aydınlatıcı çalışmalar yapmalıdır (Çalık, 2006).

Buna göre, eğitim kurumları uyguladıkları programlar vasıtasıyla bir yandan kültürel mirası kuşaktan kuşağa aktarmayı amaçlarken, diğer taraftan toplumdaki bireylerin gerek yerel gerekse de küresel ölçekte gerçekleşen olaylara, yeni davranış biçimlerine, bilimde, teknolojiye, ekonomide, sporda, sanatta, edebiyatta vb. alanlarda meydana gelen değişim ve gelişmelere kolayca uyum sağlamalarına, yükselen evrensel değer ve anlayışları benimsemelerine yardımcı olmaya çalışır. Variş (1988)'ın da işaret ettiği gibi, dünyamızın küçülmesi, çeşitli ulusların fikir, endüstri, ticaret ve eğitim materyallerini kısa zamanda paylaşması toplumlarda dinamizmi artırmıştır. Bu nedenle, eğitimin, hizmet ettiği toplumda bu dinamizmi gelişmeye götürme sorumluluğu önem kazanmıştır. Bu gerçek karşısında okulun, kültürel dinamizmin toplum yaşamında, tarımda, endüstride, ticarete, politikada ve ekonomideki etkilerini izleyerek, uğraşlarını toplum gerçeklerine doğru yöneltme sorumluluğu duyması gerekmiştir.

Kısaca, eğitimin yeni bilgileri üretmek, yeni bilgileri yaymak, toplumun birikimleri olan kültürel değerleri yeni kuşaklara aktarmak, aktarımı yaparken gerekli bilgileri güncellemek, geliştirmek ve yenilemek, bireylere demokratik bilgi, anlayış ve tutumlar ile toplumun ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerileri kazandırmak, bireylerin hem kendi toplumlarına hem de dünyaya uyumunu sağlamak ve kolaylaştırmak görev ve sorumluluğu vardır. Değişmeye uyum sağlayabilecek, değişimle birlikte yenilenecek görev ve sorumluluklarında başarılı olacak bireyleri yetiştirmek de eğitimin sorumluluğundadır denebilir (Şen, 2007). Pragmatistlerin “gerçeğin esası değişmedir” görüşünü temel alan ilerlemeci eğitim yaklaşımı eğitimin devamlı olarak gelişme içinde olduğunu ileri sürer. Bu ekole göre, eğitim yaşantılarının devamlı olarak yeniden düzenlenmesi gerekir. Bu ekolden yola çıkarsak, eğitimi ve okulu sürekli değiştirmek durumundayız. Aksi takdirde eğitim zamanın gerisinde ve işlevsiz kalabilir (Erdoğan, 2002).

Özet olarak, toplumsal değişme ve bu değişmelerin yarattığı dalgalar eğitim süreçleri ve eğitim kurumları üzerinde önemli değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına neden olurken, eğitim ve eğitim kurumları da toplumun ulusal ve uluslar arası değişme ve gelişmelere uyumunu sağlama; ekonomik, bilimsel, teknolojik, sosyal, kültürel, sportif ve sanatsal açılardan gelişimine katkıda bulunma işlevlerine sahiptir.

Toplumsal Değişme, Küreselleşme ve Eğitim Programları

Eğitim programı genel olarak bir eğitim kurumunun çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetlerdir (Varış, 1988) ve eğitim programları milli eğitim temel politikalarının uygulamaya dönüştürülmesine hizmet ederek, Türk Ulusunun, birlik ve bütünlük içinde kalkınmasına dayanan milli eğitim politikasının, ülkenin en uzak köşesine kadar yayılması ve gerçekleşmesinde köprü rolü oynamaktadır (Varış, 1998). Eğitim programları, yukarıda ifade edilenlere paralel olarak, eğitimin temel işlevleri ve milli eğitimin genel amaçları çerçevesinde, hem toplumun kültürel mirasını aktarma ve toplumsallaşmayı sağlama, hem de toplumsal değişmeyi ve gelişmeyi sağlayıcı yönde yenilikçi bir işlev üstlenmektedir. Bu, eğitim programlarının toplumsal işlevi olarak adlandırılabilir. Bu bakımdan, eğitim programlarının geliştirilmesi sürecinde toplumsal yapıdaki değişme ve dönüşmeler dikkatle incelenmelidir. Oliva (2009)'nın belirttiği gibi, eğitim programlarını tasarlayanlar özellikle toplumun politik, sosyal, ekonomik, eğitsel, çevresel, savunma, sağlık, ahlaki ve manevi ihtiyaçlarını göz ardı etmemelidir.

Programların geliştirilmesi sürecinde toplumun incelenmesiyle, bugünün ve geleceğin vatandaşları tarafından ihtiyaç duyulan yeterliklerin çeşidi, toplumun idealleri, davranış normları, değerleri, tercihleri, inançları, fikirleri, problemleri, geçmişte, şimdiki ve gelecekteki eğilimleri, sosyo-kültürel yapısı, sosyal değişmeleri, gelişmeleri, teknolojik gelişmeleri, eğitimle ilgili düşünceleri, beklentileri, ihtiyaçları vb. bilgiler elde edilir (Saylan, 1995). Yaşadığımız çağ bir anlamda değişim çağıdır ve toplumlar sürekli değişme halindedirler. Toplumlara geniş bir alanda ve hızlı bir biçimde etkileyen bu değişimin önünde durmak neredeyse imkânsızdır. Bu yüzden, toplumların yapısında meydana gelen değişmeler, yönelimler ve eğilimlerin bilinmesi, eğitimin ve eğitim programlarının amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreçleri ve değerlendirme durumlarında gerekli değişiklik ve düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Eğitim sistemi, süreçleri ve programlarında yukarıda bahsedilen değişiklik ve düzenlemelerin yapılmasında etkili olgulardan birisi içinde bulunduğumuz bilgi çağı ve bu çağın toplumu olan bilgi toplumunun özellikleridir. Aktan ve Tunç (1998)'un da belirttiği gibi, bilgi toplumu, önceki yüzyılın sanayi toplumuna göre çok farklı özellikler göstermekte ve yeni bir takım becerilere, yeterliklere, değerlere, yaşam biçimine ve öğrenme anlayışına sahiptir. Bilgi toplumu; yeni

temel teknolojilerin gelişimiyle bilgi sektörünün, bilgi üretiminin, bilgi sermayesinin ve nitelikli insan faktörünün önem kazandığı, eğitimin sürekliliğinin ön plana çıktığı, iletişim teknolojileri, bilgi otoyolları, elektronik ticaret gibi yeni gelişmeler ile toplumu ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal açıdan sanayi toplumunun ötesine taşıyan bir gelişme aşamasıdır (Aktan ve Tunç, 1998). Bilgi toplumunun son yıllarda öne çıkan özelliklerinden ve düşünsel yaklaşımlarından biri de pozitivist ya da akılcı anlayış yerine, pozitivism ötesi ya da yorumlamacı anlayışın benimsenmesidir. Özellikle Einstein'ın izafiyet teorisi ve bu doğrultuda ortaya attığı görüşler sonrasında, günümüze kadar pek çok bilim ve düşünce insanının ileri sürdüğü savlar ve yaklaşımlar pozitivism sonrası yaklaşımı şekillendirmiştir. Pozitivist yaklaşımda (Scwartz ve Ogilvy, 1979, Akt. Şimşek, 1997); Gerçeklik basittir. Sistemlerde hiyerarşi düzenin ilkesidir. Evren mekaniktir. Gelecek ve yön belirlidir. Evrende ve doğada nedensellik ilişkisi vardır. Değişim nicel ve birikim şeklindedir. Nesnellik zorunludur. Oysa, pozitivism ötesi/yorumlamacı paradigmaya göre, gerçeklik görüldüğü gibi basit değil, karmaşık yapıdadır. Hiyerarşi bir düzendir. Evren mekanik değil, her şeyin birbiriyle ilintili olduğu holografik niteliktedir. Gelecek ve yön belirsizdir. İlişkiler doğrusal değildir ve karşılıklı nedensellik vardır. Değişim morfogenetik, yani nitel değişimi yansıtacak şekilde çeşitlilik, açıklık, karmaşıklık, karşılıklı nedensellik ve belirsizlik gösterirler. Nesnellik diye bir şey yoktur, fakat bakış açısı vardır.

Bilgiye, gerçeğe ve hayata ilişkin bu yeni paradigma veya bakış açısı, bilimsel anlayış ve metotların yanı sıra, toplumsal yaşamı, toplumsal ilişkileri ve eğitim ve öğretim kavramlarına ve süreçlerine ilişkin görüşleri de etkilemiştir. Özden (2000)'in aktardığı gibi, pozitivism sonrası egemen olan anlayışa göre, bilgi toplumsal bir oluşumdur. İnsanlar bilgiyi olduğu gibi almayıp, kendilerine göre anlamlandırır. Bundan dolayı, eğitim bilginin aktarılması yerine, bilgi üretmeye yönelik olarak yapılandırılmalıdır. Post modern bilim anlayışı, evrenin yasalarının büyük kuramlar adı altında dogmatlaştırılması yerine, gerçek arayışının çoklu doğrular ve çoklu gerçek kabullenmesiyle sürdürülmesi benimsemiştir. Bu anlayış, eğitimde ezberciliğin içini boşaltmış; anlamsız ve faydasız bir uğraş haline getirmiştir. Bilimsel bilgi mutlak gerçekliği yansıtmıyorsa, mevcut bilimsel bilginin yeni kuşaklara ezberletilmesinin hiçbir anlamı yoktur. Eldeki bilgi, yeni kuşaklara ancak onların kendi bilgilerini üretmeleri için aktarılacaktır. Bunun yanında, post modern anlayışta kesinlik ve mutlaklık reddedildiğinden, bilginin keşfi değil, yorumu söz konusudur. Öğrencinin aldığı bilgiyi kendince yorumlaması, anlamlandırması beklenmektedir. Bu anlayışlara bağlı olarak, öğretim programlarında pozitivist/doğrusal düşünce süreçlerine ek olarak, saçaklı düşünme süreçlerine ve eğitime daha fazla yer verilmesi gerekliliği ifade edilmektedir. Öğretim programlarının hazırlanması ve geliştirilmesi sürecinde doğanın bir bütün olarak görüldüğü, mekanistik bir dünya anlayışı yerine, organizmik (bütünsel, etkileşen ve gelişen) bir anlayışın egemen kabul edildiği, hermenüistik ile fenomenolojik yaklaşımlar ile anlamlandırma ve yorumlamanın öne çıktığı, disiplinler arası yaklaşımın tercih edildiği esnek bir program anlayışına doğru bir eğilimin

olduğu söylenebilir (Akbaş, 2009). Eğitim ve öğrenme kavramlarına yönelik pozitivizm ötesi yaklaşımların etkisiyle, son 50 yılda eğitim programlarında ve eğitim süreçlerinde önemli değişimler ve gelişmeler olmuştur. Eğitimde bir anlamda bir paradigma değişimini yaratan yaklaşımlar olarak yapılandırmacılık, çoklu zeka, işbirliğine dayalı öğrenme, beyin temelli öğrenme ön plana çıkanlardır. Bu yaklaşımların en önemli özellikleri; öğrencinin merkeze alınması, çoklu bakış açılarının ve farklı görüşlerin teşvik edilmesi, bireysel farklılıkların ön planda tutulması, işbirliğinin, yardımlaşmanın ve paylaşımcılığın vurgulanması, öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilerin bilgiyi ezberleyerek ya da sadece öğretmenin aktardığı ve kitapta geçtiği şekilde değil, araştırarak, sorgulayarak, eleştirerek, analiz ederek, anlamlandırarak yani kendisi yapılandırarak öğrenmesi, öğretmenin bilgiyi aktarmak ve öğretmek yerine, öğrencilerin bilgiye ulaşması, öğrenmesi yönünde rehberlik etmesi, yönlendirici ve kolaylaştırıcı bir role sahip olması, öğrenme sürecinde geçmiş yaşantıların, kişisel deneyimlerin, tutumların, inançların, duygu ve düşüncelerin önemli olması, öğrenmenin fizyolojik bir süreç olduğu, beynin parçaları ve bütünü aynı anda algıladığının, bireylerin hem çevresel hem de odaklanmış dikkat ile öğrendiklerinin vurgulanması vb. gibi özelliklerdir.

Yukarıda bahsedilenlerin yanı sıra, bilgi toplumunun eğitiminin özellikleri arasında günümüzde giderek kitlesel eğitimden bireyselleştirilmiş öğretime, katı programlardan esnek programlara, herkese aynı standart eğitimden yeteneğe göre eğitime doğru bir dönüşümden söz edilmektedir (Şişman, 2006). Bilgi toplumunda, örgün eğitim kurumlarında edinilen bilgi ve becerilerin yaşam boyu geçerli olduğu düşüncesi yerini, eğitim ve öğrenmenin sürekli olması gerektiğine bırakmıştır. Bu paradigma değişimi ile örgün eğitim yerine, sürekli eğitim, uzaktan eğitim, e-öğrenme, yaşam boyu öğrenme, öğrenmeyi öğrenme gibi yeni kavramlar ortaya çıkmış, eğitim kurumları bu kavramlara göre yeniden yapılandırılmıştır (Akbaş, 2009). Bu çerçevede yaratıcı düşünme, problem çözme, karar verme, araştırma yapma ve nasıl öğrenileceğini öğrenme gibi becerilerin yanında, kendisi, yakın çevresi, toplum ve evren hakkında bilgi edinme konusunda eleştirel bir anlayışa sahip, ahlak ve maneviyatla ilgili konularda düşünebilen, yaşamındaki tecrübeleri daha geniş bir çerçevede değerlendirebilen, kendi kültür ve toplumunun dışındaki gelişmelerden habersiz olmayan, herhangi bir bilim konusunda veya mesleki yeterlilik ile ilgili derinliğine bilgiye ulaşabilen bireylerin yetiştirilmesi üzerinde önemle durulmalıdır (Aksu, 1996; Hesapçioğlu, 1996; Erdoğan, 2002; Şişman, 2006; Rosovsky, 1994, Akt. Doğan, 2007). Bu bağlamda, bilgi toplumunun eğitim programlarının en belirleyici yanı öğrenmenin sürekliliği ilkesidir. Bilgi toplumunda insanlar sürekli öğrenmek durumunda olduklarından dolayı okulun asıl işlevi çok şey öğretmek değil, kişinin öğrenme kapasitesini geliştirmek, öğrenmeye merak duymasına yardımcı olmak ve ezbersiz bir öğrenme gerçekleştirmesine yardımcı olmaktır. Programların öğrencilere sadece basmakalıp bilgileri aktaran bir anlayış içerisinde değil, onları gerçek hayata hazırlayan, hayatın gerçeklerinin sentezlendiği öğrenci merkezli bir anlayış

içinde düzenlenmesi günümüz eğitim yaklaşımlarının gereğidir (Özden, 2000; Titiz, 2001; Çalık ve Sezgin, 2005).

Bireylere kazandırılması öngörülen bu bilgi, beceri ve anlayışlar aynı zamanda günümüz dünyasındaki mesleklerin gerektirdiği temel yeterliklerdir. Lee (2002)'ye göre, küreselleşen pazar artık dünya çapında yüksek öğretimin sonucu olan dil, matematiksel akıl yürütme, bilimsel mantık ve programlama gibi belirli nitelikler istemektedir. Dahası, işyerlerindeki teknolojik ve organizasyonla ilgili hızlı değişimler çalışanlarından ömür boyu sürecek bir eğitimle sağlanacak beceriler beklemektedir. Eski ekonomide bir kişi hayatı boyunca sürdüreceği bir meslek için hazırlanırdı, oysa yeni ekonomide bir kişi bütün hayatı boyunca meslek hayatı için hazırlanmak durumundadır. Bu bakımdan, Şentürk (2008)'ün belirttiği gibi, yaşamakta olduğumuz çağ ve toplum yeni bir çalışan profili yaratmaktadır. Sermayenin ve bilginin dünya çapında hareketlenmesi, dünya gerçeklerini tanıyabilen ve yakalayabilen, farklı dilde teknik bilgiye sahip çok nitelikli işgücünü talep etmektedir. Artık toplumdaki ağırlık merkezi, yeni değerleri ve beklentileri olan farklı bir gruba, bilgi işçisine, doğru kaymaktadır. Bu açıdan, teknolojik bilgi ve yeteneğe sahip kişilerin iş bulma ve işinde başarılı olma ihtimali artmaktadır. Bu işgücünü sağlamada eğitim kurumlarına ve programlarına önemli roller düşmektedir.

Günümüz eğitim programlarını ve eğitim süreçlerini etkileyen kavramlardan birisi küreselleşmedir. Bilgi teknolojilerinin gerek günlük yaşamda kişisel amaçlı kullanılması, gerekse de eğitim kurumlarında öğrenme-öğretme amaçlı kullanılmasıyla birlikte küreselleşmenin toplumlar üzerinde gün geçtikçe daha fazla etkide bulunduğu söylenebilir. Berber (2003) de bu doğrultuda, küreselleşme ile birlikte ileri teknoloji baskısıyla hâkim kültürlerin ekonomik ve teknolojik açıdan zayıf olan toplumların kültürleri üzerinde kültürel değişikliklere yol açacak hâkimiyetlerinin söz konusu olduğunu vurgulamıştır. Yurdabakan (2002)'a göre, bilişim teknolojilerinin ucuzlaması ve yaygınlaşması mesafe ve sınır kavramlarını ortadan kaldırmıştır. Uluslar arasında bilgi alış verişinin ivme kazanması, kültürel değerlerin birbiriyle etkileşerek kültürleşme sürecini hızlandırması küresel değerlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Kitle iletişim araçlarının, özellikle uyduların ve bilgisayar ve internet teknolojisinin dünyanın en ücra köşelerine kadar yaygınlaşması, dünyanın herhangi bir yerindeki bir bilginin veya haberin dünya yüzeyindeki tüm insanlara anında ulaşmasını sağlamaktadır. İnsanlar bu kitle iletişim araçları vasıtasıyla sadece haber ve bilgi edinmemekte, aynı zamanda elektronik ortamda ticaret yapabilmekte, eğitim görebilmekte, farklı kültürlerdeki insanlarla iletişim kurabilmekte, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Bu durum bir anlamda küreselleşmenin pek çok alanda yarattığı etkinin boyutunu da göstermektedir.

Eğitim programlarının ve süreçlerinin küreselleşmesinde son yıllarda öne çıkan kavramlar arasında e-öğrenme ve uzaktan öğrenme yer almaktadır. Bu eğitim uygulamaları sayesinde şehir ya da ülke dışına çıkmadan sanal üniversitelerden

mezun olma imkânı doğmuştur. Bu gelişme aynı zamanda birçok fırsatı ve riski içermektedir. Eğitimin aynı zamanda bir kültür aktarımı olduğu düşünüldüğünde istenmeyen sonuçların çıkması da kaçınılmaz olmaktadır. Farklı kültürleri tanımak ve sentez yapma imkânının yanı sıra, yurt dışında yabancı kültürden etkilenmek hatta onun misyoneri durumuna düşmek gibi olumsuz sonuçlar da doğurmaktadır. Batının bu konuda etkileyici bir deneyimi bulunmaktadır (Berman, 1991: 186, Akt. Çınar, 2009: 25). Schlechty (2007)'nin belirttiği gibi, bilgi toplumunun ortaya çıkmasının sonuçlarından biri, özellikle basın yayında ve elektronik iletişimle gerçekleşen devrimlerin sonucu olarak okullar ve aileler; eğlence dünyası, oyun endüstrisi ve çocukların ve gençlerin ilgisini çeken diğer şeylerle rekabet etmek zorundadırlar. Okullarda tartışılması hoş karşılanmayan pek çok şey, televizyon programlarında her gün tartışılmaktadır. Bugün çocukların ve gençlerin bildiği şeyler, artık büyük ölçüde ailelerin ve okulların ilgilileriyle ve istekleriyle belirlenmiyor veya yasaklanmıyor. Öğrencilerin bildiği ve öğrendiği şeylerin çoğu, onları, hizmet edilecek bir Pazar ve çekilecek bir müşteri gibi gören şirketler tarafından sunulmaktadır. İstatistiklere göre, çocuklar ve gençler geçmişe göre bugün çok fazla televizyon izliyorlar, eğitimle ilgili çok az olan ve şüpheli ahlaki içeriklere sahip bilgisayar oyunlarını oynamak için çok uzun saatler harcıyorlar. Eğitimciler ve aileler bu bulgulardan şikâyet ediyorlar ama bu çaresizlikten kurtulmak için ne yapmaları gerektiğini bilmiyorlar.

Bu bakımdan, eğitim programlarının amaç ve içeriklerinde bireylere medya ve bilgisayar okur-yazarlığı becerilerinin kazandırılması önemli hale gelmektedir. Günümüzde özellikle kentlerde yaşayan gençlerin ve çocukların büyük bölümünün bilgisayar ve interneti kullanmaktan öte, yaşamlarının bir parçası haline getirdiği düşünüldüğünde, medya ve bilgisayar okur-yazarlığı daha da önem kazanmaktadır. Bu becerilerin kazandırılmasına yönelik olarak son yıllarda ilköğretim programlarına medya okur-yazarlığı adında bir ders konulmuştur. Burada amaç, öğrencilerin bilgisayar, internet, televizyon gibi kitle iletişim araçlarını doğru, amacına uygun ve verimli biçimde kullanmalarına yardımcı olmaktır. Ancak, sadece bir derste değil pek çok derste günümüz teknolojilerinin doğru kullanımına yönelik bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkların kazandırılması gerekmektedir. Kellner (2002)'in de vurguladığı gibi, bugünün dünyasında bireylerin sadece medya ve bilgisayar okur-yazarı olmaları yeterli değildir. Sadece medya ve bilgisayar eğitimlerini değil, aynı zamanda farklı sosyal ve kültürel eğitim alanlarını öğrenmeyi, çevreyi anlamayı, ekonomi ve finans eğitiminden faydalanmayı ve gereken diğer farklı yetenekleri de edinip sosyal yapıya katılarak daha iyi yaşamamızı temin eden çoklu okur-yazarlık becerilerini de edinmek gereklidir. Kellner (2002) günümüzde bireylerin bilgi teknolojilerini kullanma becerisinin yanında, aynı zamanda geleneksel bilgi, beceri ve eleştirilerin de edinilmesini gerekli görmektedir. Bu şekilde, bireylerin sistemi adlandırabileceğini, tanımlayabileceğini ve meydana gelen değişimleri ve küresel düzenin yapısını anlayabileceğini, demokratikleşme ve pozitif dönüşüm yararına muhalif pratikler geliştirebileceğini öne sürmektedir.

Eğitimin küreselleşmesi sürecinde, 1990'lı yıllardan sonra artan biçimde, gerek global düzeyde dünyadaki pek çok ülke arasında gerekse de daha bölgesel düzeyde Avrupa ülkeleri arasında eğitim kurumları, eğitimciler ve öğrencilerin değişimine yönelik çeşitli programlar düzenlenmeye başlanmıştır. Türkiye'nin de 2000'li yıllardan sonra katılım gösterdiği bu programlar aracılığıyla farklı ülkelerdeki okul uygulamalarını görmek, farklı kültürleri tanımak, öğretmen, öğretim elemanı ve öğrencilerin ülkeler arasında dolaşımı sağlanarak birbirleriyle tanışmalarını sağlamak, sahip oldukları bilgi ve deneyimleri paylaşmalarını sağlamak, dil öğrenmek, eğitsel ve toplumsal sorunlara yönelik ortak projeler geliştirmek vb. amaçlanmaktadır. Bu program ve uygulamalar (Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci vb. gibi) eğitime yeni anlamlar ve değerler yüklemekte, hem bireyleri hem de eğitim sistem, yaklaşım ve süreçlerini değiştirmeye, yeniliklere uyum sağlamaya zorlamaktadır. Avrupa Kredi Transfer Sistemi gibi uluslar arası akreditasyon uygulamaları, günümüzde öğrencilerin ve eğitim kurumlarının sadece yerel olarak tanınmasını yetersiz hale getirmekte, eğitim süreç ve çıktıların uluslar arası düzeyde de tanınırlığının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu gerekliliklerden hareketle, son yıllarda ülkemizdeki üniversiteler başta olmak üzere pek çok eğitim kurumu yürüttükleri eğitim programlarının amaçlarını, içeriğini, eğitim süreçlerini ve öğrenme çıktılarını uluslar arası standartlar çerçevesinde belirlemeye ve uygulamaya başlamıştır.

Küreselleşme bir yandan eğitim sistemlerinde ve uygulamalarında uluslar arası düzeyde önemli olanaklar ve avantajlar sağlarken, diğer yandan başka ülkelerin kültürlerinin ve değerler sisteminin ulusal kültürler üzerinde baskı kurmasına veya genç nesillerinin tutum, davranış, inanış ve yaşam biçimlerinin değişmesine etkiye bulunmaktadır. Bu etki, özellikle bizim gibi gelişmekte olan ülke toplumlarının üzerinde daha çok hissedilmektedir. Küreselleşme sürecinde öne çıkan kavramlardan biri olan değerler meselesi, son yıllarda en çok tartışılan hususlardan biri olmuştur. Küreselleşme ile birlikte değerler sisteminde çözümler olduğu, ulusal değerlerin yozlaşmaya başladığı ya da değişime uğradığına ilişkin kaygılar bulunmaktadır. Held ve diğerleri (1999)'nin vurguladığı gibi, günümüzde eğitim sistemleri bireyselleşme, sosyal dağılıma ve küreselleşmeyle bağlantılı bir takım süreçler, politikalar ve uygulamaların getirdiği sorunlarla karşı karşıyadır (Lauder ve diğerleri, 2006).

Küreselleşme modern toplumun geleneksel toplumdaki pek farklı olmayan değer ilişkilerine yeni boyutlar getirmiştir. Yani toplumların itaat kültürü, namus ve ahlak anlayışı, komşuluk ilişkileri, güven ve himaye kültürü, sadakat ve ihanet, gizlilik ve mahremiyet, sevgi ve hoşgörü, saygı ve korku, özgürlük ve teslimiyet gibi toplumsal değerleri küresel değerlerin etkisi altında ya çözülmekte veya yeni anlamlarla tekrar yorumlanmaktadır (Doğan, 1999). Küreselleşmenin getirdiği ve günümüz toplumlarını tehdit eden önemli problemlerden biri yabancılaşmadır. Zohar (2009)'a göre, geride bıraktığımız yüzyılın ikinci yarısında özellikle, Batı kültürü ve onun etkisindeki toplumların üzerine yapışıp kalan yabancılaşma, günümüz insanının temel sorunu haline gelmektedir. Bunun bir yansıması

şeklinde, Slattery (2006)'nin de işaret ettiği gibi, disiplin, şiddet ve madde kullanımı genel olarak toplumun, özel olarak öğretmenler ve öğrencilerin karşılaştığı kritik sorunlar olarak görülmektedir. Küreselleşmenin çeşitli araçlarla getirdiği yeni değerler ve yaşam biçimleri bu sorunların daha da karmaşık hale gelmesine yol açmaktadır.

Bu bağlamda, eğitim programlarının geliştirilmesinde göz önünde bulundurulması gereken hususlardan biri toplumsal değişmelerin de etkide bulunduğu sosyal problemlerdir. Ertürk (1998)'ün de belirttiği gibi, programların geliştirilmesi sürecinde toplumdaki önemli problemlerin, temel ideolojik akımlar ve çatışmaların, temel değerler ve değer buhranının, yetişkinler alanında rastlanan önemli yetersizliklerin ve toplumda mevcut değişme yönelimlerinin dikkate alınması gerekir. Bir bakıma program geliştirmeden önce problem envanteri çıkarılmalıdır. Bunlar da, program çalışmalarında, özellikle ihtiyaç analizi çalışmalarında önemli yer tutar. Programlar hazırlanırken bu problemlerin bilinmesi ve dikkate alınması gerekir (Demirel, 2006). Bu yüzden, toplumun karşı karşıya kaldığı sosyal, ekonomik, kültürel veya siyasi sorunlardan soyutlanmış, bu sorunları göz ardı ederek geliştirilen bir programın gerçekçi ve işlevsel olması beklenemez. Türkiye'de özellikle kırsal bölgelerde yaşanan töre cinayetleri, cinsiyet ayrımcılığı, çeşitli toplumsal kesimler arasındaki kültürel ve ideolojik ayrışma, gerek aile içinde gerekse de toplum içinde artan şiddet olayları, son yıllarda popülerlik kazanan bir kavram olan mahalle baskısı ve ötekileştirme, kuşak çatışması gibi sorunlar ülkemizin karşı karşıya olduğu ve çözümlenmesi gereken önemli meseleleridir.

Bu noktada, insan unsuruna verilen değerler ve insanın sahip olduğu sosyal miras devreye girmektedir. Mücadelenin bu denli sertleştiği ortamda belki sosyal değerlere sahip, kendine öz güveni tam olan bireylerin meydana getirdiği ve birbirlerine güven bağı ile bağlı fertlerin oluşturduğu toplumlar ayakta kalabilecektir. Bugün için maddi unsurlar itibarıyla güçlü durumda olan ülkeler, uzun dönemde sosyal yapılarını güçlendirememeleri veya sosyal yapılarını koruyamamaları durumunda sosyal çözülme, sosyal çöküntü, buna bağlı olarak bireyler arasındaki maddi ilişkilerin bozulması ve topyekûn bir çöküntü ile karşı karşıya kalabilirler (Akkutay, 1999). Buradan hareketle, günümüzün yeni değerlerinin hem yerel hem de küresel nitelik taşıması gerekir. Küresel toplum hem yerel özelliklerini korumalı, hem de küresel değerlere sahip olmalıdır. Sahip olunması gereken değerleri en iyi tanımlayan sözcük "küryerel"dir. Bu kavram, yerel kültürlerden bağları koparmaksızın dünya vatandaşı nasıl olunur? Ulusal ve kolektif yaşamda etkin katılım nasıl sağlanır? sorularının cevabını vermekte ve küryerel olmanın yollarını araştırmayı vurgulamaktadır. Bu amaçla, toplumların ve bireylerin küreselleşmenin doğuracağı olası sonuçlara karşılık önlem alabilecek ve değişimlerden yarar sağlayabilecek yeterliklere sahip olmaları ve var olan gelişmeleri önceden sezinyip değişmelere ayak uydurabilen, sorumluluk üstlenebilen, tutum oluşturabilen bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmalıdır (Akçay, 2003; Genç ve Eryaman, 2007; Tezcan, 2002). Buna göre, küresel olmak için önce yerel, milli olmak gerekir denebilir. Nordgren

(2003, Akt. Berber, 2003)'in belirttiği gibi, burada dikkat edilmesi gereken husus, küreselleşmenin milli kültürlerin ana özelliklerini yok edip, istila etmesinin önlenmesidir. Aksi takdirde, özellikle gelişmekte olan ülkelerin ileri teknoloji ve ekonomiye sahip kalkınmış ülkeler karşısında kendi kültürlerinin yok olması, kültürel değişime uğramaları kaçınılmazdır.

Bu bakımdan, toplumların sahip olduğu politik, ekonomik, ahlaki-etik ve sosyal değerler eğitim programının kapsamında nelerin olacağını ve bunların nasıl öğretileceğini etkilemekte (Saylor, Alexander ve Lewis, 1981) ve eğitim programlarının giderek küreselleşen dünyada, bireyleri ulusal ve evrensel düzeyde sosyal uyum, işbirliği gibi konularda sosyal rollere hazırlaması, ulusal, bölgesel, etnik, dinsel, cinsiyete dayalı ayrımcılıkları ortadan kaldırmaya, çatışmaları azaltmaya, sosyal bütünleşmeyi ve eşitliği sağlamaya, sosyal hareketliliği gerçekleştirmeye, sosyal değişme ve gelişmeyi sağlamaya ve ulusal çıkarlar çerçevesinde bir birlik bilinci ve gücü oluşturmaya hizmet etmesi beklenmektedir. Ayrıca, uluslar arası açıdan bakıldığında, eğitim programlarının ve programların uygulandığı okulların farklı kültürlerle karşı duyarlılığı teşvik etmesi, farklı bölge ve toplumlarda farklı inanç, değer, norm ve geleneklerin varlığını kabullenmeyi, evrensel bir kültürün oluşumuna katkı sağlaması beklenir (Şişman, 2006). Günümüzün eğitim programlarında doğadan, çevreden izole olmaktan çok çevreyle uyum, baskıcı ve bireysel olmaktan çok işbirliği, kadınların eğitim imkânlarından daha fazla yararlanmasının sağlanması, tüm kültürlerle saygı ve dünyanın bir makineden çok bir organizma olduğu görüşünün vurgulanması önerilmektedir (Slattery, 2006). Eğitim programlarının bu işlevlerinin, günümüzde okulların ve okullardaki eğitimcilerin sadece akademik başarıya ve sınava odaklı yaklaşımları göz önüne alındığında, toplumsal değişmeye bağlı olarak ortaya çıkan sorunların çözümü için ne denli önemli olduğu anlaşılabilir.

Özetle, eğitim programlarının amaçlarının, içeriğinin ve öğrenme-öğretme süreçlerinin bireylere etkili iletişim, işbirliği, insan haklarına ve farklılıklara saygı, hoşgörü, empati, çatışma çözme, sorumluluk alma, yardımlaşma vb. gibi sosyal becerileri içselleştirmeleri ve yaşam biçimi haline getirmelerine yönelik olarak yapılandırılmaları gerekmektedir. Varış (1994)'ın da işaret ettiği gibi, çocuklarımızın topluma sağlıklı biçimde uyum sağlayabilmeleri için yetişmelerinde eğitim programlarının çevre, toplum, ülke ve dünyadaki gelişmelere göre uyarlanması ve eğitim sürecinin toplum dinamiklerine paralel olarak devamlı bir değerlendirmeye tabi tutulması gerekmektedir. Eğitim, hiçbir zaman devamlı birbirini tutmayan değişmelere değil, sürekli ve tutarlı biçimde gelişmeye yardım etmelidir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Değişim, insanların ve toplumların yaşam formları değiştiği, geliştiği ve dönüştüğü için hem kaçınılmaz hem de gereklidir. Toplum ve toplumsal kurumlar sürekli biçimde, cevap vermek veya yok olmak durumunda kaldıkları

problemlerle karşılaşılır (Oliva, 2009). Bireyler ve toplumlar, yaşamın hemen her alanda meydana gelen bu değişmelerin etkisiyle sürekli değişmekte ve değerlerinde, davranışlarında ve yaşam biçimlerinde çeşitli dönüşümler gerçekleştirmektedirler. Bu değişim sürecinden diğer toplumsal alanlar kadar eğitim de etkilenmektedir. Ornstein ve Hunkins (2004)'e ve Özdemir (2000)'e göre, eğitimde değişmeyi kaçınılmaz kılan genel veya özel pek çok gelişme bulunmaktadır. Bunlar: bilgi patlaması, bilginin doğasına ilişkin felsefi görüşlerin çeşitliliğinin artması, beynin yeni sınırlarının keşfedilmesi, öğrencilerin ve öğretmenlerin davranışlarının değişmesi, tutum ve değerlerdeki değişmeler, çeşitli toplumsal kesimlerin taleplerinin artması işgücünün doğasının değişmesi, iş yaşamının kalitesindeki değişmeler ve ürünlerin hızla eskimesi gibi faktörler eğitim ve öğretim süreçlerinde değişmeyi somut biçimde etkilemekte ve eğitim programlarının temel öğelerinin kesin ve statik biçimde belirlenememesine neden olmaktadır. Dewey (2008)'in de vurguladığı gibi, sanayi ve ticaret tarzlarında meydana gelen yenilikler nasıl değişen sosyal durumun, oluşmakta olan yeni toplumun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapıyorsa, eğitim yönteminde, ders ve programlarında yapılan yenilikler de öyledir.

Bugün eğitim ve eğitim programları yeniden yapılanmakta, klasik eğitim anlayışları ve yöntemleri sorgulanarak dönüştürülmekte; araştırmaya ve grup çalışmasına dayalı eğitime geçilmektedir. Eğitim konusundaki son gelişmelerden faydalanmak için her türlü eğitim sistem, yöntem ve ilkelerine duyarlı esnek ve öğrenci merkezli programlar hayata geçirilmektedir. Teknolojinin son ürünleri eğitime uyarlanmaktadır. Bilgisayarlardan eğitimin her aşamasında faydalanılmaktadır. Teknolojik yeniliklere paralel olarak sanal eğitim ve uzaktan eğitim uygulamaları yapılmaktadır. İnternet ağı üzerinden gerçekleşen bu eğitim sistemiyle, bireyler dünyadaki son gelişme ve yenilikler hakkında bilgilenmektedirler (Şentürk, 2008).

Bu bağlamda eğitim sistemleri, özel olarak eğitim programları, toplumsal değişmeye ayak uydurmak zorundadır. Toplumun öncüsü olan eğitim kurumlarının, değişimin dışında ya da gerisinde kalması düşünülemez. Özellikle küreselleşen dünyada, toplumsal değişimi engellemek veya durdurmak mümkün olamayacağına göre, eğitim kurumları bu değişimi ulusal kültür süzgecinden geçirmek, faydalı olanları alıp diğerlerini mümkünse elemek, toplumsal sorunları veya sancıları azaltmak, toplumun eğitim seviyesini yükseltmek ve her türlü toplumsal problemin demokratik yollarla çözümlenmesine katkı sağlamak zorundadır (Çelikkaya, 1998; Dodurgalı, 1995, Akt. Şen, 2007). Bu noktada, küreselleşme eğitime yeni bir işlev yüklemektedir. Bu işlev, küresel bir ekonomik etkinliğin objesi veya küresel kültürel ürünlerin tüketicisi olmaya karşı direnebilecek donanıma sahip bireyler yetiştirmektir (Henry, Lingard, Rizvi ve Taylor, Akt. Karip, 2005).

Toplumsal alanda özellikle küreselleşmeyle birlikte meydana gelen değişmeler aynı zamanda eğitim programlarının amaçlarında, içeriğinde ve öğrenme-

öğretme süreçlerinde bir takım değişiklik ve düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Programların hedef kitlesi olan bireylerin ve toplumun gereksinimlerinin, ilgilerinin, beklentilerinin ve sorunlarının ihtiyaç analizi çerçevesinde incelenmesi ve programlara yansıtılması önem arz etmektedir. Bilgi teknolojisi araçlarının yanı sıra, günümüzün başat öğrenme ve eğitim yaklaşımları olan yapılandırmacılık, çoklu zeka, beyin temelli öğrenme, problem ve proje temelli öğrenme vb. gibi yaklaşım ve modellerin etkisiyle, bilginin sürekli biçimde değişmesi, kitle iletişim araçlarıyla küresel düzeyde hızlı biçimde yayılması, bireylerin bilgi edinme yollarının ve yerlerinin sadece okul duvarlarıyla sınırlı kalmaması, bilgi teknolojilerinin bugünün genç kuşakları tarafından etkin biçimde kullanılması, bireysel farklılıkların ve duyarlılıkların artması gibi etkenler eğitimin ve eğitim programlarının bireylere kazandırması gereken yeterliklerin de değişmesini, günümüz koşullarına uygun biçimde düzenlenmesini gerektirmektedir. Bu çerçevede ayrıca, eğitim programlarının yaşadığımız bilgi çağının ve iş dünyasının gerektirdiği serbest piyasa ekonomisi, bilgi üretimi ve yönetimi, girişimcilik, esneklik, risk yönetimi vb. gibi bilgi, beceri ve yeterliklere sahip bireylerin yetişmesine hizmet etmesi beklenmektedir.

Eğitim programlarının geliştirilmesinde ve uygulanmasında üzerinde durulması gereken hususlardan biri, küreselleşmeyle birlikte toplumun sosyal ve kültürel değerlerindeki meydana gelen bir takım değişmeler ve çözümlerdir. Bireyler üzerinde görülen yabancılaşma, kuşak çatışması, töre cinayetleri, cinsiyet ayrımcılığı, toplumsal kesimler arasındaki kültürel ve ideolojik ayrışma, toplumsal şiddet, mahalle baskısı ve ötekileştirme gibi toplumsal sorunlar hızlı ve düzensiz kentleşme ve küreselleşmenin getirdiği yeni değerler ile birlikte daha da derinleşmektedir. Buna göre, eğitim programlarının ve okulların bu sorunların çözümü yönünde, okul içi ve okul dışı eğitim-öğretim süreçleriyle bireylere demokratik tutum ve değerleri, sosyal bütünleşmeyi, sosyal adaleti ve eşitliği, insan hakları, fikir hürriyeti, farklı inanç, köken ve görüşlere karşı hoşgörülü olma, empati becerisi kazandırmaya, ulusal, bölgesel, etnik, dinsel, cinsiyete dayalı ayrımcılıkları ve çatışmaları ortadan kaldırmaya, ulusal çıkarlar çerçevesinde toplumda birlik, beraberlik bilinci oluşturmaya yönelik olarak yapılandırılması gerekir. Bu bağlamda geliştirilen ve uygulanan eğitim programlarında yetişen bireyler, Yıldırım (2002)'in da vurguladığı gibi, toplumlarının ekonomik ve sosyal düzeyine katkı yapacak, yalnız toplumlarının amaçlarını yaşatmakla yetinmeyecek, onların evrensel insanlık idealleri çerçevesinde oluşmasına da hizmet edecekler ve diğer toplumlarla paylaşımını sağlayacaklardır.

2005-2006 yılından bu yana uygulanan ilköğretim programları incelendiğinde, yukarıda bahsedilen değerlerin bir bölümünün özellikle sosyal bilgiler, hayat bilgisi, fen bilgisi gibi derslerin amaç, içerik ve öğrenme-öğretme süreçlerinde yer aldığı görülmektedir. Programlarda insan hakları, barış, başka kültürlerle ve düşüncelere karşı saygılı ve hoşgörülü olma, sabır, dayanışma, yardımlaşma, işbirliği gibi değerlerin öğrencilere kazandırılacak temel nitelikler olduğu belirtilmektedir. Öğrenme-öğretme süreçlerinde de öğretmenlerin bu değerleri

öğrencilere hangi etkinliklerle kazandırabileceklerine yönelik bir takım açıklamalar bulunmasına karşın, öğretmenlerin bunları tam olarak nasıl uygulayacakları, okul içi ve okul dışı ne tür aktivitelerle zenginleştirecekleri ve pekiştirecekleri, nasıl değerlendireceklerine ilişkin ayrıntılı açıklamalara ihtiyaç vardır. Ancak, burada önemli olan husus programlarda yer alan bu değerlerin öğrenciler tarafından içselleştirilmesi, gerçek yaşamlarında uygulanabilmesidir. Bunun için öncelikle okul yönetimlerinin ve ailelerin, okullarda verilen eğitime yönelik bakış açılarının değişmesi gerekmektedir. Okulları ve öğrenme-öğretme süreçlerini değerlendirme ölçütü olarak çoğunlukla öğrencilerin merkezi sınavlardaki (YGS, SBS gibi) başarısının alındığı düşünülürse, eğitim programlarında bireylere kazandırılması amaçlanan toplumsal, insani ve evrensel değerlerin, toplumu ayakta tutacak, sosyal sorunların çözümüne yardım edecek, sosyal bütünleşmeyi, ulusal birlik ve beraberliğin gerçekleşmesine katkı sağlayacak tutum, değer ve davranışlara okullarda pek yer verilmediği ya da bunların geri plana atıldığı bir gerçektir.

Sonuç olarak, eğitimin amacı ve okulların işleyişini yeniden tanımlamanın bir zorunluluk haline gelmesinin temelinde bir bakımda toplumsal yapıdaki inanç, değer ve tekniklerin değişmesi, bir başka ifadeyle toplumsal dinamizm vardır (Özden, 2000). Toplumsal dinamizm, eğitimin ve eğitim programlarının dinamik olmasını gerektirmektedir. Eğitim programlarının dinamizmini objektif süreçlerle yönlendirmek suretiyle, insan gücünü toplum isteklerine uygun nitelikte yetiştirmek mümkün olacaktır. Eğitim programları, yalnızca okulda düzenli çalışmayı değil, aynı zamanda toplumda da yaşama ve öğrenme konularını geliştirmeyi amaç edinir. Eğitim uzmanları, program geliştirme çalışmalarında değişimi kabul edip, çağın eğilimlerini programlara yansıtmak durumundadırlar. Buna göre, eğitim sisteminin tüm toplumun gerçeklerinden hareketle, toplumun sorunlarına ve çözüm yollarına dayalı hedefler, içerik, eğitim ve sınav durumlarını saptaması gerekir (Varış, 1988; Sönmez, 2004; Demirel, 2006). Ornstein ve Hunkins (2006) ve Slattery (2006)'in de işaret ettiği gibi, eğitimciler ve program geliştirmeciler insanların yaşadıkları şartları, sosyal ve ekonomik koşulları ve yaşadıkları toplumun sosyal dinamiklerini ihmal ettikleri takdirde, hem kendilerini hem de programları bir anlamda tehlikeye atmış olurlar.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2009). Eğitim bilimlerinde yeni yönelimler. (ed. E. Karip). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: PegemA Yayıncılık, sf. 327-358.
- Akçay, C.R. (2003). *Küreselleşme, eğitimsel yoksunluk ve yetişkin eğitimi*. Milli Eğitim Dergisi, 159. İnternette 11 Şubat 2010 tarihinde <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/159/akcay.htm> adresinden erişilmiştir.
- Akkutay, Ü. (1999). 21. yüzyılda sosyal yapının eğitime etkileri nasıl olacaktır? *Eğitimde Yansımalar: V. 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Sempozyumu*. 25-27 Kasım 1999, Ankara: Başkent Öğretmen Evi.
- Aksu, M. (1996). Nasıl bir insan? Nasıl bir öğretim? *Yeni Türkiye Dergisi Eğitim Özel Sayısı 2(7)*, 101-105.
- Aktan, C.C., & Tunç, M. (1998). Bilgi toplumu ve eğitim. *Yeni Türkiye Dergisi, 21. Yüzyıl Özel Sayısı, 4(19)*, 118-133.

- Akyüz, H. (1992). *Eğitim sosyolojisinin temel kavram ve alanları üzerine bir araştırma*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Balay, R. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 61-82.
- Başol, G., & Bardakçı, S. (2008). Eğitim değerlerindeki farklılaşmalar konusunda öğretmen görüşlerine yönelik bir çalışma. *Kuram ve uygulamada eğitim bilimleri*, 8(2), 467-479.
- Berber, Ş. (2003). Küreselleşme perspektifinde kültürel değişme ve eğitim. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 175-189.
- Bilgin, V. (2007). *Türkiye’de değişimin dinamikleri. Köylülükten çıkış yolları*. Ankara: Lotus Yayınevi.
- Çalık, T., & Sezgin, F. (2005). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 55-66.
- Çalık, T. (2006). Eğitimin sosyal temelleri. (ed. L. Küçükahmet). *Eğitim bilimlerine giriş*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, sf. 45-61.
- Çeken, Y.D. (2006). Küreselleşme ve Türkiye’de eğitim politikaları: yeni ilköğretim müfredatı sosyal bilgiler programı üzerine bir inceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çınar, İ. (2009). Küreselleşme, eğitim ve gelecek. *Kuramsal Eğitimbilim*, 2(1), 14-30.
- Çötök, N.A. (2006). *Sanayileşme toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde eğitim olgusu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirel, Ö. (2006). *Eğitimde program geliştirme. Kuramdan uygulamaya*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Dewey, J. (2008). *Okul ve toplum*. (Çeviren: H. Avni Başman). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğan, İ. (1999). Küresel değerler ve eğitim: Türkiye örneği. *Eğitimde Yansımalar: V. 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Sempozyumu*. 25-27 Kasım 1999, Ankara: Başkent Öğretmen Evi.
- Doğan, İ. (2007). *Sosyoloji: kavramlar ve sorunlar*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Drucker, P.F. (1993). *Kapitalist ötesi toplum*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Erdoğan, İ. (2002). *Eğitimde değişim yönetimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Ergün, M. (1994). *Eğitim sosyolojisine giriş*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Eserpek, A. (1978). Eğitim ve sosyal değişme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 10 (1-2), 123-141.
- Ertürk, S. (1998). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Meteksan A.Ş.
- Genç, S.Z., & Eryaman, M.Y. (2007). Değişen değerler ve yeni eğitim paradigması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 89-102.
- Gökçe, F. (2009). *Değişme sürecinde devlet ve eğitim*. (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Gümüştekin, T. (2010). Bilgi toplumu yolunda Avrupa Birliği. *Bilgi Çağı Dergisi*, 67. İnternette 10 Haziran 2010 tarihinde http://www.bilgicagi.com/Yazilar/2637-bilgi_toplumu_yolunda_avrupa_birligi.aspx adresinden erişilmiştir.
- Hesapçıoğlu, M. (1996). Bilgi toplumunda eğitim ve okulun geleceğine ilişkin düşünceler. *Yeni Türkiye Dergisi Eğitim Özel Sayısı 2(7)*, 21-28.
- Karip, E. (2005). Küreselleşme ve Lizbon eğitim 2010 hedefleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 11(42), 195-209.
- Kellner, D. (2002). Yeni teknolojiler/yeni okur-yazarlıklar: yeni binyılda eğitimin yeniden yapılandırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 2(1), 105-132.
- Kızılloluk, H. (2007). Ekonominin eğitimin amaçları ve içeriği üzerindeki etkileri. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 8(1), 21-30.
- Kongar, E. (1981). *Toplumsal değişme kuramları ve Türkiye gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Kozlu, C. (1996). *Türkiye mucizesi için vizyon arayışları ve Asya modelleri*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, No: 335.
- Küçükahmet, L. (2009). *Program geliştirme ve öğretim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lauder, H., Brown, P., Dillabough, J.A., & Halsey, A.H. (2006). Introduction: the prospects for education: individualization, globalization, and social change. (ed. H. Lauder, P. Brown, J.A. Dillabough, & A.H. Halsey). *Education, globalization, and social change*. Oxford: Oxford University Press, sf. 1-70.
- Lee, .M.N.N. (2002). Eğitimde küresel eğilimler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 2(1), 155-168.
- Nayar, U.S. (2004). Education for social transformation: a collective step forward. *The Journal of Family Welfare*, 50(1), 9-14.
- Oliva, P.F. (2009). *Developing the curriculum*, (7th edition). New York: Pearson Allyn and Bacon.
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F.P. (2004). *Curriculum foundations: Principles and theory*. Boston: Allyn and Bacon.
- Özdemir, S. (2000). *Eğitimde örgütsel yenileşme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Özdemir, M.Ç. (2007). Toplumsal değişme karşısında aile ve okul. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 185-198.
- Özden, Y. (2000). *Eğitimde yeni değerler*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, H. (1974). *Modern eğitim sosyolojisi*. İstanbul: Büyük Dağıtım Yayınevi.
- Parelius, R.J., & Parelius, A.P. (1987). *The sociology of education*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Saylan, N. (1995). *Eğitimde program tasarısı: temeller, prensipler, kriterler*. Balıkesir: İnce Ofset.
- Saylor, J.G., Alexander, W.M., & Lewis, A.J. (1981). *Curriculum planning for better teaching and learning*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Schlechty, P.C. (2007). *Okulu yeniden kurmak*. (Çeviren: Y.Özden). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Slattey, P. (2006). *Curriculum development in the postmodern era*. (2nd ed.). New York: Routledge.
- Sönmez, V. (2004). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şen, Ş. (2007). Eğitim açısından toplumsal değişme ve yenileşme. (ed. E. Karip) *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: PegemA Yayıncılık, sf. 173-189.
- Şentürk, Ü. (2008). Enformasyon toplumunda eğitimin yeri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 487-506.
- Şimşek, H. (1997). 21. yüzyılın eşğinde paradigmlar savaşı: kaotik Türkiye. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Şişman, M. (2006). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara.
- Tezcan, M. (2002). Küreselleşmenin eğitim boyutu. *Eğitim Araştırmaları*, (6), 56-60.
- Titiz, T. (2001). *Ezbersiz eğitim*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Toffler, A. (2008). *Üçüncü dalga: bir fütürist ekonomi analizi klasığı*. İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- Turhan, M. (1997). *Kültür değişmeleri: sosyal psikoloji bakımından bir tetkik*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Variş, F. (1988). *Eğitimde program geliştirme: teori ve teknikler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Variş, F. (1994). *Eğitim bilimine giriş*. Konya: Atlas Kitabevi.
- Variş, F. (1998). Temel kavramlar ve program geliştirmeye sistematik yaklaşım. (ed. A. Hakan) *Eğitim bilimlerinde yenilikler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, sf. 3-19.

- Yıldıran, G. (2002). Yaşananlar, yönelimler ve eğitim. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 19(2), 61-80.
- Yurdabakan, İ. (2002). Küreselleşme konusundaki yaklaşımlar ve eğitim. *Eğitim araştırmaları*, (6), 61-64.
- Zohar, D. (2009). *Kuantum benlik*. İstanbul: Doruk Yayınları.

SUMMARY

The aim of this study was made a conceptual analysis of education and curricula within the framework of social change and globalization. The present study was examined the likely effects of social change and globalization on education and curricula as well as social, economic, cultural and political lives of the societies according to the theoretical data obtained from related literature.

Almost every society has changed or has been subjected to change, rapidly or slowly, in some way or another throughout history. Until the industrial age, mankind lived an agricultural lifestyle for thousands of years. The Industrial Revolution provoked various changes and transformations in social and political areas as well as economic, technological and scientific fields. Especially the invention of computers and information technologies, and their inevitable use in almost all areas, has defined this period as the information era. As stated by Özden (2000), the developments in computer/information technologies have brought about great developments in a wide range of areas from microbiology to genetics to space studies. For this reason, computers initiated the transformation of industrial society into the information society similar to how steam engines powered industrialization that transformed the agrarian society.

Drucker (1993) suggested that the fundamental means of production during this period were not effort, capital or natural resources, but information. Alvin Toffler (2008), however, called this period the third wave. According to Toffler, innovations were first observed in computer and electronics fields after the 1950s. The structures of an information based economy and society formed the beginning of a new era. Life in our current age is thus referred to as information society.

With the common use of information technologies, especially the common use of computers and the Internet by all social circles, societies underwent important social and cultural transformations. These rapid changes (and subsequent problems) brought this issue under detailed, serious study by social scientists. Certainly, there are various factors affecting social change. These factors can be summarized under these headings (Tezcan, 1997; Doğan, 2007; Gökçe, 2009): “Developments in science and technology; urbanization; demographic changes; changes in family life, economic structure, natural environment, political structure, education, democracy, values, ideologies; struggles and conflicts among people.” It is necessary to add changes and developments occurring in the media, communication and arts to these factors.

The changes occurring in social areas affect educational systems, curricula and educational processes simultaneously. In fact, it cannot be considered that society's leading educational institutions are exempt from change or left behind. Especially in the globalizing world, since it is not possible to prevent or stop social change, educational institutions have to filter these changes from national culture strain, take the beneficial changes and, if possible, sift out the others. They are charged with reducing social problems or pains, increasing the society's level of education and contributing democratic solutions to all kinds of social problems (Çelikkaya, 1998; Dodurgalı, 1995, Cited by. Şen, 2007). At this point, globalization requires a new function from education. This function is to prepare well-equipped people who can resist becoming objects of global economic activity or consumers of global cultural products (Henry, Lingard, Rizvi and Taylor, Cited by. Karip, 2005).

The changes observed in social areas, especially as a result of globalization, necessitate some changes and some arrangements of objectives, contents, learning and teaching processes at the same time. It is increasingly important to examine needs, interests, expectations, individual and social problems within the framework of needs analysis. The factors such as continuous change of information, information's rapid dissemination at global level by means of mass media, people's ways and places for acquiring knowledge unlimited by schools, effective use of information technologies by today's young generations, the increase of individual differences and sensitivities necessitate that competencies which should be provided to individuals by curricula also should reform according to the conditions of our day. Also, within this framework, curricula are expected to prepare informed, skilled, competent people for work in the free market economy, information production and management, entrepreneurship, flexibility, risk managements, and other enterprises relevant to our modern information age and business life.

One of the issues that should be addressed while developing and implementing curricula is a set of changes and disintegration occurring in social and cultural values as a by-product of globalization. Alienation, generational conflict, honor killings, gender discrimination, cultural and ideological disintegration among social circles, social violence, neighborhood pressure and othering are worsening with the new values introduced by rapid, irregular urbanization and globalization. In this respect, curricula are expected to prepare people for social roles in issues such as social harmony; cooperation at national and universal levels in an ever globalizing world; eliminating national, regional, ethnic, religious and gender discriminations; reducing conflicts; providing social integration and equality; realizing social mobility; providing social change and development; and raising an awareness of unity and power within the framework of national interests.

Consequently, social dynamism requires dynamic curricula. It will be possible to develop human power under the qualities appropriate for the demands of society

by directing educational dynamism into objective processes. Curricula aim not only at working regularly within the school but also developing living and learning issues in the society. Educational experts should reflect tendencies of times to curricula accepting the change in curriculum development studies. Accordingly, this educational system should determine objectives, contents, learning experiences and evaluation processes depending on problems of the society and their solutions with careful consideration of social reality (Varış, 1988; Sönmez, 2004, Demirel, 2006). As stated by Ornstein and Hunkins (2006) and Slattery (2006), educators and curriculum developers put themselves and their programs at peril, if they ignore the social dynamics, social structure and problems, and socio-economic conditions of the society in which they are living.